

Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta
Katedra regionálního managementu a práva

Shrnutí diplomové práce

Changes in European landscapes.

**What are driving forces of the changes in European
landscapes?**

≈

Změny v evropské krajině

Jaké jsou hybné síly změn v evropských krajinách?

Author: Bc. Amálie Hrdinová

Tutor of master's thesis: Doc. PhDr. Miloslav Lapka, CSc.

České Budějovice 2021

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Krajina a změny krajiny.....	4
2.1. Vývoj lidského působení na krajinu území České republiky	4
3. Identita	6
3.1. Regionální identita	7
3.1.1. Region	8
3.2. Změny a ztráta identity	9
4. Zájmová oblast.....	10
5. Metodologie	11
5.1. Výzkumné otázky	11
5.2. Metody výzkumu a evaluace dat	12
5.2.1. Kvantitativní výzkum	12
5.2.2. Kvalitativní výzkum	13
6. Výsledky	14
6.1.1. Shrnutí výsledků kvantitativního výzkumu.....	14
6.1.2. Shrnutí výsledků kvalitativního výzkumu.....	14
7. Závěr	15
Zdroje	16

1. Úvod

Ústecký kraj se řadí mezi nejhorší v České republice z ekonomického, ekologického i sociálního hlediska. Tento kraj prošel v posledních dvou stoletích významnými a svým vlivem někdy i protichůdnými změnami - na jedné straně zde došlo k devastaci krajiny a přírody těžbou uhlí, průmyslem a znečištěním spojeným s těmito činnostmi. Na druhé straně uzavření hranic během socialismu vedlo k vyliďnění pohraničních oblastí, což mělo za následek vznik rozšíření lesních ploch i do míst, kde se dříve nacházely prosperující osídlení.

Krajina je utvářena jak přírodními vlivy, tak i lidmi. Zároveň krajina na lidi působí a ovlivňuje jejich pocity. Tento vzájemný vztah vede k identifikaci člověka s krajinou a v průběhu času se měnil.

Ústecký kraj je nejčastěji studován z pohledu bývalých Sudet anebo z pohledu sociálně či ekologicky problematických oblastí. Jak ale píše Chromý (1999) ve svém textu "Kam patříš, Jemnicko?", veškerá pozornost je soustředěna na tyto "extrémní" oblasti, zatímco k lokalitám, které nepatří k typickému pohraničí a vyloženě nešokují svou situací, není upírána velká pozornost. I proto je vybraná zájmová oblast pro tuto práci - město Postoloprty - zajímavá, protože leží na území pohraničí bývalých Sudet, avšak v tom vnitrozemském, které právě často nebývá cílem studií zajímavými se o změny v krajině či identifikaci místních.

Cílem práce je zjistit, jak obyvatelé Postoloprty vnímají své okolí a jak se identifikují se svým regionem, a pokud je identifikace s územím nízká, jaké kroky by mohly pomoci k jejímu zvýšení.

Téma územní/regionální identity je důležité nejen v krajinné ekologii a environmentální geografii, ale i v praktickém životě mohou poznatky o regionální identitě a způsobech jejího posilování přispět k rozvoji regionu.

Teoretická část této práce se pokusí objasnit teoretická východiska změn krajiny a (regionální) identity. V této kapitole je také představena samotná oblast zájmu. Následuje kapitola věnovaná metodice. Posléze jsou představeny výsledky vzešlé z procesu hodnocení a jejich diskuse a nakonec samozřejmě nechybí závěr.

2. Krajina a změny krajiny

Krajina může být jednoduše definována jako úsek suché země s více či méně jednotnými rysy, nebo komplikovaněji jako dlouhodobý, relativně jednotný soubor přírodních a antropogenních charakteristik vázaných na konkrétní reliéf s určitým historickým základem (Cíl, Ložek a kol. 2011, s.13.). Jeden z nejdůležitějších evropských dokumentů týkající se krajiny je European Landscape Convention z roku 2000. V ní je krajina definována jako oblast, jejíž charakter je výsledkem působení a interakce přírodních a/nebo lidských faktorů. (Council of Europe, 2000, s.2).

Krajina byla a je primárně utvářena přírodními silami, které byly nejvýznamnější ve čtvrtohorách - nejmladším období geologické éry, které trvá přibližně poslední 2 miliony let. V tomto geologickém období se objevil i člověk a začal sám ovlivňovat přírodu a krajinu. Dnešní podoba krajiny je tedy výsledkem jak přírodních, tak antropogenních vlivů, jenž probíhají mnohdy rychleji než většina vlivů přírodních (Ložek, 2011, s. 10,11). Změny struktury krajiny (land use) odrážejí změny ve společnosti, jejích potřebách a myšlení (Bičík a kol., 2015, s.200).

2.1.Vývoj lidského působení na krajinu území České republiky

V dobách, kdy byli lidé lovci a sběrači, neovlivňovali své okolí více nežli divoká zvířata. V neolitu (u nás asi 6 000 let př. n. l.) však nastala důležitá změna způsobu života lidí, kdy se zemědělství stalo hlavním zdrojem obživy a s tím byl spojený rozvoj trvalého osídlení. Tak začaly první drobné lidské zásahy do krajiny, které se v průběhu času stupňovaly (Ložek, 2011, s.160, Lipský, 2000, s.88). Až do 19. století nebyly antropogenní změny v krajinném reliéfu tak markantní. Přestože na jednu stranu lidská činnost více a více potlačovala divokou přírodu, na druhou stranu zvyšovala biodiverzitu krajiny. (Ložek, 2011, S.172, Weber, 2006, s.173). Příkladem takového vlivu je např. kosení luk nebo pastva na loukách či na slaniskách.

K nejintenzivnějším změnám krajiny v důsledku lidské činnosti došlo v posledních přibližně 200 letech (Bičík a kol., 2015, s.195). Počínaje industriální revolucí (v českých zemích kolem poloviny 19. století) dopady lidské činnosti na krajinu nabraly na obrátkách. (Weber, s.173). Severozápadní Čechy poznamenal zejména rozmach

povrchové těžby hnědého uhlí. S rychlým rozvojem průmyslu se zvýšil i trend urbanizace (Ložek, 2011, S.168).

Rozvoj velkoplošné těžby, utváření rozsáhlých lánů polí, nadměrné úpravy vodních toků, znečištění a nekontrolované rozšiřování měst mělo za důsledek snížení biodiverzity krajiny, ale i její estetické hodnoty (Ložek, 2011, s.172).

Po druhé světové válce nastaly významné změny v krajině. Jedna z hlavních změn byla způsobena odsunem sudetských Němců z pohraničních oblastí a jeho následné nedostatečné či neefektivní dosídlení, a také znepřístupnění velké části pohraničních oblastí za dob socialismu z politických důvodů. Tyto události měly za následek úbytek orné půdy, jelikož bez lidské činnosti zůstaly původně obydlené a obhospodařované oblasti napospas sekundární sukcesy lesa (Bičík et al., 2015, s.195, Bičík & Štěpánek, 1994 s.47). Z dosídlených oblastí také často vymizely původní kulturní a náboženské tradice a s nimi spojené památky jako kostelíky, sochy či hřbitovy, jelikož tyto relikty byly spojovány s němečtím a po válce nemělo nové (z větší části slovanské) obyvatelstvo valný zájem na tom, tyto tradice a památky udržovat – spíše naopak (Čapka, Slezák, Vaculík, 2005, s.197).

Období socialismu přineslo zásadní změny (nejen) ve způsobu využití půdy. Modernizace a kolektivizace zemědělství, socialistický zákon o ochraně půdy, drancování přírodních zdrojů (zejména v Severozápadních Čechách a Ostravě) a prakticky neexistující nebo nevyhovující ochrana přírody – to vše byly hlavní „driving forces“ změn v krajině. (Bičík et al., 2015, s.195, Bičík & Štěpánek, 1994, s.49, Štěpánek, 2002, s.112). Typické pro socialistické zemědělství bylo například rozorání cest, mezí a remízků, jenž byly v české krajině do té doby běžné za účelem propojení políček a vytvoření homogenních lánů pole. To značně narušilo strukturu krajiny jak esteticky, tak ekologicky (Jeleček, 2002, s.49, Ložek, 2011, s.171). Ve spojení s pokračující urbanizací, rozrůstáním měst a budováním dálnic toto hospodaření vedlo i k fragmentaci krajiny a narušení migračních cest zvířat (RNDr. Kostkan, Ph.D., osobní konzultace, 25.10. 2021).

Po roce 1989 došlo k privatizaci a restitucím zabraného majetku. Mnozí restituenti však na vrácené půdě nezačali znovu hospodařit. (Bičík et al. 2015, s.198). Počítá se s tím, že bude nadále pokračovat rozšiřování měst a nových ploch (sportovní, průmyslové a nákupní zóny, etc.) na úkor zemědělské půdy (Bičík et al. 2015, s.207, 208, Lapka, Cudlínová, 2003, s.364). Důležitý vliv na změny krajiny mají v dnešní době i vnější

mezinárodní dohody, ale i globální změny klimatu. Celkově by se ale dalo říci, že vztah člověka k přírodě se mění a lidé začínají přikládat větší váhu ochraně krajiny Chromý, Semian and Kučera (2014, s.263).

3. Identita

Existuje mnoho definic pojmu identita i kvůli pluralitě významů tohoto pojmu. Například Euchademaision (1995, in Chromý, 2009, s.110) popisuje identitu jako „*způsob, jímž se jednotlivec nebo skupina jednotlivců definuje, pocituje svou existenci (svou jedinečnost) a o něž se opírá, když si uvědomuje sebe sama ve vztahu k jiným*“.

Během procesu utváření identity se jednotlivec nebo společenství snaží najít odpovědi na otázky "kdo a co jsem" nebo "kdo a co jsme". (Bačová, 2019, s. 88). Chromý (2009) k tomu přidává otázky "kam patřím/patříme?" a "ke komu patřím/patříme?". (S.110). Poslední dvě zmíněné otázky korelují s potřebou "někam patřit", která odpovídá třetí úrovni Maslowovi hierarchické pyramidy potřeb, hned za základními fyziologickými potřebami a potřebou bezpečí (Raagmaa, 2001, S.6, Chromý 2009, S.110). Z tohoto důvodu Raagma (2001) označuje potřebu sounáležitosti za nejsilnější sociální potřebu (s.6).

Chromý (2009, s.111) rozděluje identitu jedince na identitu osobní (individuální) a kolektivní. Kolektivní identita je spjata s určitou sociální skupinou, s níž jedinec pocituje v určitých ohledech souznění. Osobní identita zahrnuje prvky, které odlišují jedince od ostatních – např. věk, národnost, osobnost, zájmy, atd. Důležitou roli v formování identity také hrají kulturní podmínky, které se v různých částech světa liší (Jackson, 2014, S.136).

Územní identita je spjata s určitým územím. Společná minulost tvoří kolektivní paměť a ta pak vytváří pocit soudržnosti současných komunit a tvoří základ víry ve společnou budoucnost. Takže identita se tvoří i vlivem generacemi přenášených zkušeností a hodnot. (Chromý, 2009, S.111).

3.1. Regionální identita

Regionální identita reprezentuje vztah mezi místem a lidmi, kteří v něm žijí nebo žili, a odpovídá na otázku "kam patřím?" nebo "co považuji za svůj domov?". (Anděl, Balej, Bobr, 2019, S.82). Jak již bylo zmíněno, na základě Maslowovy pyramidy potřeb, Raagma (2001) označuje potřebu sounáležitosti za nejsilnější sociální potřebu. Chromý (2009) k této potřebě sounáležitosti začleňuje i myšlenku regionální identity, neboť dle něj reflektuje vztah jedince k jeho fyzickému a sociálnímu prostředí.

Územní/regionální identita se odvíjí od specifických podmínek, které odlišují jeden region od jiných regionů (Chromý 2003, Tuan 1996 in Anděl, Balej, Bobr, 2019, S.82). Mohou to být sociální, ekonomické, historické, jazykové, kulturní podmínky nebo přírodní aspekty či krajina (Chromý, 2003). Podle Zicha (in Anděl, Balej, Bobr, 2019, S.82) existují dvě dimenze identifikace s územím - identifikace s fyzickým prostředím (příklad z Chromý, 2009, S.119 - estetické podněty jako příroda, krajina nebo udržované historické stavby) a identifikace se sociálním prostředím území (např. Chromý, 2009, S.119 - přítomnost sociálních skupin, se kterými se jedinec(i) identifikuje/jí - rodina, přátelé).

Breakwell (1992, in Gustafson, 2001, in Chromý, 2009) uvádí další důležité principy v utváření regionální identity. Jedním z nich je pocit kontinuity života na jednom konkrétním místě a trvá dlouhou dobu (Chromý, 2009, S.111). Pocit kontinuity (a tedy i sounáležitosti s místem) může být posilován vědomím o vazbách předchozích generací na toto místo (Chromý, 2009, S.119). Další princip je naplněn, když člověk cítí hrdost na území, kde žije - princip sebeúcty (Chromý, 2009, S.111). A v neposlední řadě je to princip sebejistoty, kdy místo, kde člověk žije, poskytuje dobré podmínky a potřebné zázemí pro život (Chromý, 2009, S.112).

Silná regionální identita je často spojována s aktivním přístupem ke zvelebování území (Kasala, 2006 in Anděl, Balej, Bobr 2019, S.82). Naopak slabá identifikace způsobuje, že obyvatelé jsou k území lhostejní. Nemusí pak dané místo vnímat jako fixní místo pro svůj život a mohou ho pak snadno opustit (Kasala, 2006 in Anděl, Balej, Bobr 2019, S.82). Lhostejnost je však pro regionální rozvoj horší nežli nespokojenost obyvatel, a to

z toho důvodu, že i nespokojenost může být podnětem k aktivní účasti na zlepšování území. (Chromý, 2009, S.119).

3.1.1. Region

Chromý (2009, S.26) definují region na základě Johnston et al. (2001) jako *"více či méně ohraničenou územní jednotku, která se díky své jednotnosti, uniformitě nebo určitému organizačnímu principu liší od jiných územních jednotek jiných"*. Odkaz na nepřesnou delimitaci regionu se odráží v samotném vnímání regionu. Území regionu, s nímž se lidé identifikují, nemusí odpovídat administrativně vymezeným jednotkám a tyto mentální mapy se v mysli každého jedince liší (Anděl, Balej, Bobr, 2019, S.82).

Paasi zavádí pojem "institucionalizace regionu", který zahrnuje proces formování regionu. Tento proces Paasi označuje jako sociálně-prostorový proces vedoucí k vytvoření prostorové jednotky (jako součásti společenské struktury). Tato prostorová jednotka se stává viditelnou a lze ji identifikovat ve společenské praxi a společenském vědomí vně i uvnitř regionu (Paasi in Chromý, 2009, S.27, 115). Institucionalizovaný region slouží jako prostředí pro tvorbu a rozvoj kulturních, ekonomických, politických a dalších procesů (Chromý 2003, 2004 in Chromý, 2009, S.27).

Paasi také zdůrazňuje důležité prvky utváření regionu a regionální identity - iniciativu jednotlivců, obraz regionu (vnitřní a vnější), název regionu, utváření institucí a regionálních symbolů, vzdělávací systém, regionální literaturu, média (denní tisk) a další (Anděl, Balej, Bobr, 2019, Chromý 2009, S.27, 28).

Proces institucionalizace regionu lze rozdělit do čtyř kroků, které jsou vzájemně nezávislé a neprobíhají v určitém pořadí. Jako první je zmíněno vytvoření hranic území regionu. Poté následuje vytvoření symbolické podoby a symbolů regionu - název regionu, vlajky apod. Tyto symboly jsou často odvozeny z historie regionu a slouží jako reprezentace území. Dalším důležitým aspektem při utváření regionu a reprodukci regionální identity jsou politické, hospodářské, kulturní a vzdělávací instituce. Vrcholem institucionalizace je ztělesnění regionu v prostorových strukturách a ve vědomí společenství uvnitř i vně regionu (region získává autonomní postavení a správní roli) (Paasi,1986 in Chromý, 2009, S.115).

Regionální identita by avšak neměla být redukována na regionálního povědomí jeho obyvatel. Samotný region získává v průběhu institucionalizace identitu (identita regionu,

image regionu). Pojem regionální identita tedy zahrnuje jak regionální vědomí obyvatel, tak i identitu regionu (Chromý, 2009, S.113).

3.2.Změny a ztráta identity

Někteří badatelé tvrdí, že globalizace vede ke stírání kulturních rozdílů, zejména na nižší hierarchických úrovních. Pronikání cizích prvků může oslabovat místní identitu, modifikovat ji nebo dokonce vést ke ztrátě historické paměti. To naznačuje domněnku, že v důsledku globalizace dochází k uniformizaci etnické a kulturní identity (Chromý 2009, Moravcová a Bittnerová, 2003, s.243). Problematika unifikované identity souvisí s tématem evropské identity a skepsí vůči ní. Jak píše Rak (2001) *"identitu nelze člověku vnutit, je možné jen vytvářet podmínky pro její utváření a zrání"* (in Chromý, 2009, s.120). Text Chromého (2009) zmiňuje také Roubala, který současnou situaci ve spojitosti s moderní dobou označuje jako postmoderní krizi identit. Další hypotézou totiž je, že globalizace, rychlý rozvoj a rychlý způsob života obecně (vysoká mobilita, informační technologie apod.) přispívají k pocitu vykořeněnosti, a to až do té míry, že si někteří jedinci nikdy nevytvoří pevné pouto k žádnému místu (Chromý, 2009, S.112).

Přesto je však stále většina vědců přesvědčena, že územní identita zůstává důležitým prvkem individuální i kolektivní identity a může napomoci obnovení regionalismu (Chromý, 2009, S.111).

Identita se mění nebo dokonce zaniká v důsledku změny nebo zániku jejích nositelů. Nezáměr o odkaz předchozích generací a následná ztráta části kolektivní paměti může způsobit deformace identity nebo úplnou ztrátu dřívější identity a vytvoření nové (Chromý, 2009, S.120). V této práci byl již zmíněn příklad takové situace z českých zemí - odsun německého obyvatelstva z českého pohraničí po druhé světové válce, který vedl k likvidaci kulturních tradic, náboženských zvyků a etnografických specifik. Při dosídlování této oblasti si noví obyvatelé přinesli z různých částí Československa své vlastní sociální a kulturní hodnoty a zkušenosti. Tyto se mezi tímto novým obyvatelstvem lišily. Konfrontace rozličných hodnot s novým fyzickým a sociálním prostředím nakonec vede k vytvoření nového sociokulturního systému (Kastner, 1999 in Chromý 2009, S.120,128). Zich (2003 in Chromý, 2009, S.127) tvrdí, že s třetí generací již dochází v těchto oblastech k postupné stabilizaci regionální identity.

Období socialismu mělo také vliv na formování regionální identity obyvatel Československa. Přineslo totiž unifikaci životního stylu a formalizaci společenského

života. Dopady těchto procesů se ještě výrazněji projevily v nestabilním pohraničí a vytvořily další bariéru ve vytváření pocitu sounáležitosti nových obyvatel území (Kastner 1996, in Chromý, 2009, S. 128).

Často se stává, že lidé, kteří přicházejí do určité oblasti pouze z ekonomických, utilitárních důvodů, si k danému území nevytvoří citové vazby. Toto vykořeněné obyvatelstvo je velmi náchylné k odstěhování se z regionu. Tento jev vede k rychlé degradaci území (Raagma 1998, in Chromý, 2009, S.124).

4. Zájmová oblast

Město Postoloprty se nachází v Severo-západních Čechách v Ústeckém kraji v okrese Louny. Kromě Loun jsou blízka větší města Žatec, Most a Chomutov. Obec Postoloprty se skládá z několika částí - města samotného a 13 spádových vesnic (M.C. TRITON, 2020a).

Postoloprty mají kolem 4 700 obyvatel. Významnou část populace tvoří sociálně znevýhodněné skupiny (Romská komunita, dlouhodobě nezaměstnaní, sociálně slabé rodiny, ats.), což se propisuje do image o městě a do života v něm. Přestože má město nízkou úroveň kriminality, většina obyvatel (napříč různými sociálními skupinami) vnímá bezpečnostní situaci jako problematickou (M.C. TRITON, 2020a).

Město má dobrou občanskou vybavenost. Disponuje obecním úřadem; mateřskou, základní a základní uměleckou školou, střediskem volného času pro mládež (DDM), zdravotním střediskem, obchody, hospodami, kinem, divadlem i bazénem. Město pořádá mnoho kulturních akcí, populární je i místní zpravodaj nejen s aktualitami, ale i rubrikami o historii města. Co se týče přírody, přístupný les (bažantnice) s potokem Chomutovka a cesty vedou i kolem řeky Ohře. V blízkém okolí se nachází České Středohoří.

V krátkém shrnutí historie je určitě dobré zmínit, že tato úrodná nížinná oblast kolem řeky Ohře byla osídlena již od neolitu. První zmínka o městě se objevuje v Kosmovo kronice, která pochází z 12. století. Důležitým historickým prvkem byl románský klášter Porta Apostolorum, který v roce 1420 vypálili Husité a dochovalo se pouze šestiobloukové románské okno. V na konci 17. století se město dostalo do jmění rodu Schwarzenbergů, který pozvedl město v mnohých aspektech Napětí mezi německým a českým obyvatelstvem se na počátku 20. století stupňovalo a po Mnichovské dohodě roku 1938 se město stalo součástí třetí říše. Po skočení války došlo na tomto území k divokému

odsunu Němců jehož součástí byl i masakr. Postupně pak docházelo k dosídlování zejména Volyňskými Čechy. V 70. letech se do města stěhovali lidé z různých koutů republiky z důvodu probíhající stavby elektrárny v nedaleké vesnici Počerady, s čímž byl spojený i rozmach panelákové výstavby (Město Postoloprty, n.d.).

Město v historii prošlo relativně velkými změnami. Při porovnání map z 19. století a současné mapy města můžeme pozorovat zejména rozšíření zemědělské půdy v původně podmáčených oblastech kolem řeky. Na druhou stranu méně úrodná a přístupná místa byla ponechána lesu (příklad – původní vinice Severo-západně od města). Město se postupem času rozrůstalo, a tak se měnilo rozložení budov a míst ve městě, přibývaly cesty i železniční tratě. Na území města se nachází mnoho historických budov v dezolátním stavu – mezi nimi i zámek, který nyní (říjen 2021) město zakoupilo a plánuje jeho opravu, což by mohlo vést k rozproudění turismu, ale i pocitu sounáležitosti s městem v této lokalitě. V okolí obce se také projevíly nové způsoby využití půdy např. fotovoltaický elektrárna nebo fotbalová hřiště.

5. Metodologie

5.1. Výzkumné otázky

Na základě teorie a inspirace diplomovými pracemi Grusové (2015, Vnímání regionální identity obyvatel Králicka) a Semiana (2010, Regionální identita Českého ráje) byly vytvořeny následující výzkumné otázky.

První výzkumná otázka vychází z teorie (regionální) identity výše zmíněných badatelů (např. Paasi, Chromý, Zich,...), kteří kladou důraz na to, že regionální identita je založena na seberealizaci prostřednictvím specifických rysů (sociální, ekonomické, historické, jazykové, přírodní atd.) a následném porovnávání a hledání rozdílů vůči ostatním. Tímto způsobem může společenství definovat samo sebe, pocítit svou existenci a jedinečnost a zařadit se vůči ostatním. Z tohoto důvodu první výzkumná (VO1) otázka zní: *Jaká specifika území obyvatelé identifikují a jak jim pomáhají se vymezit vůči ostatním?* Tato otázka se zabývá také tématem identity regionu, která je rovněž součástí regionální identity.

Vzhledem k tomu, že specifika regionu nemusí být nutně jen pozitivní, pro rozlišení negativních a pozitivních specifík byly vytvořeny další dvě výzkumné otázky. Za tímto

účelem bude předpokládáno, že pozitivní specifika slouží jako pilíře pro identifikaci s územím (princip sebeúcty), a proto druhá výzkumná otázka (VO2) zní: *Prostřednictvím jakých prvků se obyvatelé identifikují s územím?* Naproti tomu třetí výzkumná otázka (VO3) zní: *Jaké jsou nedostatky a problémy území?* Tyto negativní body je důležité identifikovat, protože mohou být zdrojem nízkého pocitu sounáležitosti nebo i důvodem k opuštění regionu.

S tématem negativních aspektů souvisí i další výzkumná otázka (VO4), která se snaží identifikovat hlavní překážky v rozvoji regionální identity: *Jaké jsou překážky v rozvoji regionální identity?* a následující výzkumná otázka (VO5) hledá možná řešení a příklady dobré praxe: *Jak vytvořit podmínky pro rozvoj regionální identity?*

Poslední výzkumná otázka se zaměřuje na kulturní život v regionu. Kulturní instituce hrají důležitou roli při reprodukci regionální identity, a proto je na místě se ptát *Jak obyvatelé vnímají kulturní prostředí na daném území?* (VO6). Nejen, že kulturní akce předávají kulturní hodnoty, ale mohou také podporovat sebevědomí regionu.

5.2. Metody výzkumu a evaluace dat

Pro nalezení odpovědí na výzkumné otázky byla zvolena kombinace kvalitativního a kvantitativního výzkumu (výzkum smíšených metod).

5.2.1. Kvantitativní výzkum

Pro zjištění odpovědí na výzkumné otázky (VO) 1-3 a 6 byl sestaven dotazník. Otázky vycházejí z příslušné teorie a zároveň byly inspirovány dalšími pracemi na toto téma v různých regionech ČR (Grusová, Semian).

Aby se zajistila srozumitelnost otázek, jejich forma byla konzultována s vedoucím práce, ale také s některými občany. Dotazník byl určen pro obyvatele Postoloprty. Z toho důvodu byly hned na začátku uvedeny otázky pro vyřídění relevantních respondentů. Citlivější otázky byly ponechány nakonec nebo byly adresovány nepřímě.

Výzkum probíhal v září a říjnu 2021. Vznikla online i papírová verze dotazníku, aby se mohli výzkumu zúčastnit i lidé, kteří nevyužívají internet. Distribuce online dotazníku byla zajištěna prostřednictvím sociálních médií (Facebook). Tato platforma byla zvolena jako hlavní distribuční kanál z praktických důvodů dostupnosti a velkého dosahu. Respondenti zde byli osloveni prostřednictvím příspěvku ve dvou facebookových skupinách spojených s životem ve městě Postoloprty, ale osobními zprávami.

Pro tvorbu online verze dotazníku byla využita platforma Survio, která zároveň posloužila i k vyhodnocení některých (neotevřených) otázek. Data získaná z otevřených otázek byla zpracována manuálně v programu Microsoft Excel. Odpovědi na jednotlivé otevřené otázky byly rozříděny do kategorií (např. odpovědi „chmel“, „chmelnice“, „pivo“ atd. byly zařazeny do společné kategorie „pěstování chmele“), aby byla umožněna jejich přehledná analýza. Tyto kategorie byly následně zaznamenány do excelové tabulky, ze kterých byly následně vytvořeny grafy. Pokud respondent napsal v odpovědi více slov z různých kategorií, byla pro vyhodnocení použita všechna slova.

Online dotazník otevřelo celkem 279 osob, z nichž 106 dotazník vyplnilo, což představuje návratnost 37,6 %. Vzhledem k tomu, že si respondenti sami vybírali, zda se průzkumu zúčastní, a nebylo jich mnoho, nemůžeme říci, že výsledky jsou reprezentativní. Z 30 rozdaných papírových dotazníků se vrátilo pouze 3 vyplněné. Odpovědi z papírových dotazníků byly také zadány do online verze dotazníku v Survio, aby byla zajištěna přehlednost a kompaktnost dat.

5.2.2. Kvalitativní výzkum

V rámci kvalitativního výzkumu byl využit polostrukturované rozhovory. Respondenti byli vybráni tak, aby se podíleli na kulturním či politickém životě města Postoloprty. Interview probíhaly ve většině případů osobně (3 účastníci), v jednom případě online a v jednom případě byla vyplněna textová forma interview.

Otázky byly koncipovány hlavně okolo VO4 a VO5, jelikož tato témata byla vyhrazena právě pro tyto „stakeholders“ z důvodu jejich poměrné náročnosti. Při sestavování otázek byla věnována pozornost tomu, aby nebyly sugestivní. Pro interview byly vytvořeny poznámky, které měly případně pomoci respondenty navigovat v případě nejasností. Pořadí otázek nebylo až tak důležité, protože se mohlo v průběhu rozhovoru změnit, ale přesto byly otázky předběžně seřazeny tak, aby byl zajištěn pokud možno plynulý průběh rozhovoru.

Zpracování dat získaných v rozhovorech je inspirováno zakotvenou teorií. Tato inspirace spočívá v tom, že shromážděná data navádí k vytvoření narativu skrze pojmy a kategorie. Tento narativ slouží k doplnění kvantitativní části studie fenoménu regionální identity dané oblasti (Adu, Presentace související s metodologií - TCSPP, 2017).

Koncepty byly utvořeny ze zajímavých a relevantních částí rozhovoru a poté seskupeny do kategorií. Z nejčastěji opakujících se kategorií pak byl vytvořen narativ.

6. Výsledky

6.1.1. Shrnutí výsledků kvantitativního výzkumu

Zdá se, že většina respondentů se identifikuje s územím zejména prostřednictvím fyzického prostředí (krajina, zemědělství), kde je kladen důraz na pěstování chmele jako nejdůležitější symbol oblasti a zdroj hrdosti. Výjimkou je několik respondentů, kteří se s územím zřejmě neztotožňují, což nasvědčuje používání pejorativních označení a popisů, nevnímání specifík či významných událostí na daném území apod.

Méně než polovina respondentů uvedla (nebo si je vědoma), že používá specifické výrazy pocházející obvykle z německého, méně často pak z romského jazyka.

Předpokládaný vnější image regionu je spíše neutrální nebo negativní. Kdežto image, kterou by si obyvatelé přáli vytvořit, negativní aspekty spíše vynechává – což není překvapivé.

Zámek má v povědomí obyvatel významné místo, což by v souvislosti s plánovanou rekonstrukcí tohoto objektu mohlo být příležitostí ke zvýšení identifikace s městem.

Největším vnímaným problémem je struktura obyvatelstva s níž zřejmě souvisí i další problémy území (nezaměstnanost, kriminalita).

Přestože poměrně velká část respondentů nenavštěvuje žádné kulturní akce, přesto v nich nějakým způsobem vzbuzují hrdost, což by se možná dalo označit jako pasivní identifikace.

6.1.2. Shrnutí výsledků kvalitativního výzkumu

Většina respondentů pociťuje určitou nespravedlnost vůči tomu, jak je území negativně vnímáno zvenčí kvůli sociální struktuře, nicméně uznali, že tato struktura je skutečně problematická a tvoří určitou bariéru v rozvoji města. Někteří vidí řešení ve změně sociální politiky státu, jiní v aktivizaci obyvatel.

S příchodem nové generace pomalu upadá význam historie, která netvoří tak důležitou součást jejich života jako v případě starší generace.

Dotazovaní se shodli, že zkrášlení města, bohatý kulturní život, aktivizace obyvatel, vytvoření komunity, rozvoj občanské vybavenosti, bydlení a dálnice by mohly vést k vytvoření silnějšího pocitu sounáležitosti, udržení obyvatel v regionu a přilákání nových obyvatel.

7. Závěr

Cílem této práce bylo popsat, jak obyvatelé Postoloprť vnímají své okolí a jak se identifikují se svým regionem a jak by mohla být identifikace s územím stimulována. Odpovědi na tyto otázky pomohly nalézt výzkumné otázky.

Z výzkumu vyplývá, že pro většinu obyvatel hraje důležitou roli při identifikaci s územím fyzické prostředí a důraz je v této oblasti kladen na tradici pěstování chmele. Pro aktivní obyvatele však hraje největší roli sociální prostředí. Z toho vyplývá, že komunitní život může sloužit jako silný identifikační prvek. Možná tedy potenciál posílení regionální identity spočívá ve vytváření podmínek pro rozvoj komunitního života a stimulaci aktivní účasti na veřejném životě a rozvoji města.

Regionální identita byla v důsledku dynamického rozvoje území oslabena, ale nyní se zdá, že se identita stabilizuje a obyvatelé jsou stále schopni rozpoznat důležitá specifika regionu. Moderní doba a globalizace a určitá unifikace kultury či hodnot však mohou být v takto křehké oblasti hrozbou. Teprve budoucnost ukáže, jak se území vypořádá s vlastními problémy a navíc globálními vnějšími vlivy.

Tento výzkum může pomoci vytvořit si obrázek o identitě obyvatel Postoloprť. Výsledky mohou být užitečné pro vedení města, jenž investuje finance a energii do rozvoje města a tento výsledek může alespoň ve velmi malé míře naznačit, jakým směrem by si rozvoj představovalo samo obyvatelstvo. Tento výzkum ale samozřejmě není reprezentativní a má pouze ilustrativní charakter.

Poznatky o identifikaci obyvatel s regionem jsou užitečné nejen pro účely ekonomického rozvoje. V rukou zodpovědných představitelů obcí může toto poznání sloužit také jako podklad ke zlepšování žitého prostoru a každodenního života.

Zajímavé by mohlo být provést rozsáhlejší a podrobnější výzkum v této oblasti, a to i za několik let, aby bylo možné sledovat, jak současný intenzivní rozvoj obce (rekonstrukce zámku, výstavba dálnice, rozvoj bydlení) ovlivnil území a regionální identitu místních obyvatel.

Zdroje

- Bačová, V. (2019). Identita v sociální psychologii. In Výrost, J., Slaměnik, I., Sollárová, E. (eds.). *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*. (1st ed.) Praha: Grada, Psyché.
- Bičík et al. (2015). *Land Use Changes in the Czech Republic 1845 – 2010: Socio-Economic Driving Forces*. Springer Cham. Springer geography.
- Bičík, I., & Štěpánek, V. (1994). Long-Term and Current Tendencies in Land-Use: Case Study of the Prague's Environs and the Czech Sudetenland. *Geographica*, XXIX (1), p.47-66.
- Čapka, F., Slezák, L., Vaculík, J. (2005). *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. (1st ed.). Brno : Akademické nakladatelství CERM.
- Grusová, C. (2015). *Percepce regionální identity obyvatel Králicka*. [Master's thesis, Mendelova univerzita v Brně, Faculty of Regional Development and International Studies]. Theses.cz. Retrieved from: https://theses.cz/id/a1282m/?lang=sk;keywords=info#panel_latex
- Chromý, P. (2003). Memory of landscape and Regional Identity: Potential for Regional Development of Peripheral regions. In: JELEČEK, Leoš, ed. et al. *Dealing with diversity: 2nd international conference of the European society for environmental history, Prague 2003: proceedings*. Praha: Charles University, Faculty of Science.
- Chromý, P. (2009). Regionální identita. In Heřmanová, E., Chromý, P., & collective. (eds.). *Kulturní region a geografie kultury: Kulturní realie a kultura v regionech Česka*. (1st ed.), p.109-135. Praha: ASPI.
- Chromý, P., Semian, M., Kučera, Z. (2014). Regional Awareness and Regional Identity in Czechia: Case Study of the Bohemian Paradise. *Geografie*, 119 (3), p. 259–277. Retrieved from https://geografie.cz/media/pdf/geo_2014119030259.pdf
- Jeleček, L. (2002). Historical development of society and LUCC in Czechia 1800-2000: major societal driving forces of land use changes. In: Bičík, I., Chromý, P., Jančák, V., Janů, H. (eds). *Land Use/Land Cover Changes in the Period of Globalization. Proceedings of the IGU-LUCC International Conference, Prague 2001* (p 44-57). Prague, Czech Republic: Charles University in Prague.
- Jackson, J. (2014). *Introducing Language and Intercultural Communication*. (1st ed.) Routledge.

- Lapka, M., Cudlínová, E. (2003). Landscape changes and landscape scenery: social approach. *Ekológia*, 22(4), p.364-375.
- Lipský, Z. (2000). Kam se ubírá česká krajina? *Geografické Rozhledy*, 9(4) p. 88-89.
- Ložek, V. (2011). *Po stopách pravěkých dějů*. (1st ed.). Dokořán.
- Moravcová, M., Bittnerová, D. (2003). Etnická Identita jako kulturní koncept: Výzkum současných národnostních menšin a etnických skupin na území ČR. In Zich, F. (ed.) *Regionální identita obyvatel v pohraničí – sborník příspěvků z konference „Evropská, národní, či regionální identita?“ Praha 3.10. 2003*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. P.243-252.
- Štěpánek, V. (2002). Czech frontier in the 20th century: major political shifts reflected in changing land use structure. In: Bičík, I., Chromý, P., Jančák, V., Janů, H. (eds). *Land Use/Land Cover Changes in the Period of Globalization. Proceedings of the IGU-LUCC International Conference, Prague 2001* (p.110-114). Prague, Czech Republic: Charles University in Prague.
- Weber, M. (2006). Dědictví krajiny jako výzva pro její současné obyvatele. In Spurný, M. (ed.), *Proměny sudetské krajiny*. (p.172-183). Prague: Antikomplex.

Online references

- Adu, P., Methodology Related Presentations - TCSPP, (2017, October 5), *Using Grounded Theory Approach: From Start to Finish (Philip Adu, PhD.)* [Video]. YouTube. Accessed October 31, 2021, from https://www.youtube.com/watch?v=7awjNYdoS6w&ab_channel=MethodologyRelatedPresentations-TCSPP
- Anděl, J., Balej, M., Bobr, L. (2019). Landscape types and regional identity – by example of case study in Northwest Bohemia. *AUC Geographica* 54(1), 81–91. Accessed on August 5, 2021 from <https://doi.org/10.14712/23361980.2019.8>
- Council of Europe. (2000). *European Landscape Convention*. Retrieved October 13, 2021 from: <https://rm.coe.int/1680080621>
- Chromý, P. (1999). Kam patříš Jemnicko? *Geografické rozhledy*, 9(2), 38–39. Accessible from: <https://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv>
- M.C. TRITON. (2020a). *Strategický plán rozvoje města Postoloprty 2020 – 2030 : Analytická část*. Retrieved October 20, 2021 from:

<https://www.postoloprty.cz/strategicky-plan-rozvoje-mesta-postoloprty-2020-2030/ds-1626/p1=17986>

- Město Postoloprty. (n.d.). *Historie města*. Retrieved October 12, 2021 from <https://www.postoloprty.cz/historie-mesta/ms-1056/p1=1056>
- Raagmaa, G. (2001). *Regional identity and social capital in regional economic development and planning*. Retrieved September 20, 2021 from: https://www.researchgate.net/figure/Maslows-pyramid-of-needs-Adapted-from-Maslow-1989_fig2_23730281
- SEMIAN, M. (2010). *Regionální identita Českého ráje*. [Master's Thesis, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a region. rozvoje]. Digitální repozitář Univerzity Karlovy. Retrieved August 14, 2021 from: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/31774>